

نام درس: احکام اقتصادی اسلام

سال تحصیلی: نیمسال اول ۱۴۰۴ - ۱۴۰۳	دانشکده: : علوم انسانی	مقطع: کارشناسی ارشد
نام مدرس: محمدجواد رضائی	ارتباط: گروه روبیکا و پست الکترونیکی به آدرس MJRezaei@Shahed.ac.ir	تعداد ساعات تدریس در هفته: ۲
تعداد واحد: ۲ - نظری	محل برگزاری کلاس: دانشکده - کلاس ۹	پیشنیاز: ندارد

جایگاه درس در برنامه درسی دوره:

درس «احکام اقتصادی اسلام» یکی از دروس اصلی مقطع کارشناسی ارشد در گرایش اقتصاد اسلامی است که بر مبنای آیات قرآن، احادیث و قواعد فقهی به تحلیل موقعیت‌های انتخاب‌ها و تعاملات اقتصادی می‌پردازد؛ به دیگر بیان در این درس شاهد مواجهه مستقیم دانشجویان با منابع اسلامی بوده و اجمالاً با رویکردهای تفسیری، حدیثی و فقهی به عنوان بخشی ضروری از مجموعه علوم و مهارت‌های مورد اتکا در «اقتصاد اسلامی» آشنا خواهیم شد. این درس به دانشجویان کمک می‌کند تا علاوه بر آشنایی با رویکردهای اسلامی در تحلیل مسائل اقتصادی، توانایی‌های اولیه برای استفاده از منابع فقهی در پژوهش‌های تخصصی خود را به دست آورند. جایگاه این درس در برنامه درسی دوره، به عنوان پلی میان آموزه‌های نظری و عملی اقتصاد اسلامی است. در این درس، دانشجویان با نحوه استفاده از منابع دینی برای حل مسائل اقتصادی معاصر آشنا می‌شوند و با تسلط بر مبانی فقهی و تحلیل‌های اقتصادی، آماده تلفیق موضوعات و دانش‌های متعارف اقتصادی با آموزه‌های اسلامی و ارائه راه‌حل‌های مبتنی بر اصول و احکام اسلامی برای موضوعات و چالش‌های اقتصادی در جامعه خواهند شد.

اهداف:

مهم‌ترین هدف این دوره آشنایی دانشجویان با آیات قرآن و احادیث مرتبط با موضوعات اقتصادی و ایجاد توانایی‌های اولیه برای استفاده از منابع فقهی در مطالعات اقتصاد اسلامی است. با نظر به این هدف کلی، می‌توان اهداف دوره را به شرح زیر فهرست نمود:

۱. آشنایی اولیه با منابع و متون اصلی فقهی: دانشجویان در این درس با قرآن، احادیث و قواعد فقهی مرتبط با مسائل اقتصادی آشنا می‌شوند و توانایی استفاده از این منابع در تحلیل مسائل اقتصادی را کسب می‌کنند.
۲. تسلط اجمالی بر مفاهیم و اصطلاحات فقهی - اقتصادی و نیز برخی ابزارهای استدلال فقهی: آشنایی با اصطلاحات و مفاهیم مهم همچون مسئله فقهی و قاعده فقهی، حکم تکلیفی و حکم وضعی.
۳. تحلیل و تطبیق قواعد فقهی در مسائل اقتصادی معاصر: توانایی بررسی و تحلیل قواعد فقهی همچون قاعده لاضرر، قاعده نفی سبیل، قاعده اتلاف و دیگر قواعد در مسائل اقتصادی مانند معاملات، وقف، مالیات و دیگر مباحث جدید اقتصادی.

۴. ارائه راه‌حل‌های مبتنی بر فقه اسلامی برای مسائل اقتصادی: دانشجویان پس از پایان دوره، توانایی درک ایده‌های پیشنهادی در حوزه اقتصاد با رویکرد فقهی را داشته و این توانایی زمینه‌ساز تحلیل‌ها یا توصیه‌های سیاست‌گذارانه یا وضع مقررات و ضوابط بر اساس احکام و قواعد فقهی را به دست خواهند آورد.
۵. تقویت مهارت‌های پژوهشی: این دوره به دانشجویان کمک می‌کند تا مهارت‌های تحقیق و پژوهش در حوزه فقه اقتصادی را تقویت کرده و برای تدوین مقالات پژوهشی با رویکرد فقهی - اقتصادی آماده شوند.
۶. ارزیابی و نقد تطبیقی نظام‌های اقتصادی معاصر: توانایی دانشجویان در ارزیابی و نقد تطبیقی نظام‌های اقتصادی معاصر از منظر احکام و قواعد فقهی تقویت می‌شود.

شیوه ارزیابی

ردیف	عنوان	درصد امتیاز
۱	حضور مستمر و مشارکت در مباحث کلاس	۱۰
۲	آزمون میان ترم	۳۰
۳	انجام تکالیف و ارائه‌های محوله	۲۰
۴	آزمون پایان ترم	۳۰

هفته	عنوان کلي	موضوع	منبع
۱	کليات	مقدمه‌ای در باب تحصیل در مقطع و این دوره آموزشی؛ ضرورت و کاربرد محتوای این درس در سیر کلی دوره؛ شیوه‌های بهره‌مندی مناسب از منابع و تأمل بر حوزه پژوهشی با رویکرد اسلامي-فقهی	
۲	مقدمه و ورود به حوزه قواعد فقهی	آشنایی با برخی اصطلاحات و مفاهیم مهم همچون مسئله فقهی و قاعده فقهی، حکم تکلیفی و حکم وضعی، حکم تأسیسی و حکم امضایی؛ تاریخچه تدوین قواعد فقه؛ قاعده لاضرر	(فصل اول بهرامی احمدی ۱۳۹۴) (بهرامی احمدی ۱۳۹۴ از صفحه ۲۶۵ به بعد)
۳	سه قاعده فقهی (قواعد عام)	قاعده نفی سبیل؛ قاعده نفی عسر و حرج؛ قاعده المومنون عند شروطهم آشنایی با عقود معین و غیرمعین	(بهرامی احمدی ۱۳۹۴ از صفحات ۳۳، ۳۱۹ و ۲۸۹ به بعد) (توحیدی نژاد et al. 2023) (مسعودی نیا and علیزاده ۱۴۰۰)
۴	سه قاعده فقهی (قواعد خاص)	قاعده اتلاف؛ قاعده تسلیط؛ قاعده احیاء	(بهرامی احمدی ۱۳۹۴ از صفحات ۵۵، ۱۶۱ و ۲۹۷ به بعد)
۵	سه قاعده فقهی (قواعد خاص)	قاعده حیازت؛ قاعده تبعیت نماء از اصل؛ قاعده غرر	(بهرامی احمدی ۱۳۹۴ از صفحات ۳۰۱، ۱۲۱ و ۲۱۱ به بعد) (پوراسکندری and الهامی ۲۰۲۴)
۶	تحلیل موضوعات اقتصادی از منظر آیات و روایات (سه ارائه دانشجویی)	اصلاحات اقتصادی حضرت شعیب ع از نگاه قرآن کریم؛ بررسی انگاره «کرم» در فرهنگ عصر نزول؛ مفهوم ربا در قرآن کریم	(سعدی and عظیما ۲۰۲۱) (فرامرزی قراملکی et al. 1397) (شیرزاد and شیرزاد ۱۳۹۴)
۷	آزمون میان‌ترم		
۸	معاملات: بیع (۱)	چیستی بیع و مسائل کلی آن؛ شرایط متعاقدين؛ کالاهای مورد معامله؛ خرید و فروش حرام؛ آداب خرید و فروش	(فصل دوم طغیانی and مرادی باصیری ۱۳۹۷)
۹	معاملات: بیع (۲)	بیع صرف؛ بیع سلف؛ بیع نقد و نسیه؛ رباي معاملی	(فصل دوم طغیانی and مرادی باصیری ۱۳۹۷)
۱۰	معاملات: اجاره	انواع اجاره؛ شرایط مختلف در اجاره (شرایط اجاره کننده، اجاره دهنده، اجرت، عین مستأجره)؛ مسائل اجاره	(فصل چهارم طغیانی and مرادی باصیری ۱۳۹۷)
۱۱	آشنایی با فقه استدلالی	کتاب الخمس	(الایروانی ۱۴۱۸ ه. ق.، pp. 257-270)
۱۲	آشنایی با فقه استدلالی	کتاب الخمس	(الایروانی ۱۴۱۸ ه. ق.، pp. 257-270)

۱۳	آشنایی با فقه استدلالی	کتاب الخمس	(الایروانی ۱۴۱۸ ه. ق.، pp. 257–270)
۱۴	تبیین و واکاوی موضوعات اقتصادی با رویکرد فقهی-حقوقی (سه ارائه دانشجویی)	قواعد فقه و معاملات بانکی؛ شرط در معاملات؛ شرط مخالف با مقتضای عقد	(یثربی ۲۰۲۳) (آهنگران ۱۳۹۶) (الهام and محسنی ۲۰۲۳)
۱۵	تحلیل فقهی موضوعات مستحدثه (سه ارائه دانشجویی)	مشروعیت «مالیات بر خانه های لوکس» از منظر فقهی؛ وقف پول؛ معامله در متاورس	(ولی زاده and حسینی ۲۰۲۳) (سیدخاموشی ۱۴۰۲) (فائزی and بهرام اراوند ۱۴۰۳)
۱۶	تحلیل فقهی موضوعات مستحدثه (سه ارائه دانشجویی)	ماهیت فقهی رمزارزها	(علوی وثوقی and غلامی ۲۰۲۳) (ربانی موسویان ۲۰۲۰) (زنگنه شهرکی et al. 1402)
آزمون پایان ترم			

الایروانی، باقر (1418) ه. ق: (دروس تمهیدیه فی الفقه الاستدلالی. قم: دارالعلم). (1)

الهام، صادق؛ محسنی، محسن: (2023) تبیین شرط مخالف با مقتضای عقد در تنظیم قراردادهای بانکی In پژوهش‌نامه فقه اجتماعی-21 (1), pp. 40. DOI: 10.30497/irj.2022.76393.

آهنگران، محمد رسول: (1396) ماهیت و کارکرد فقهی «شروط» در معاملات بانکی In مطالعات فقه و حقوق اسلامی: DOI: 10.22075/feqh.2017.2406. (16) 9

بهرامی احمدی، حمید: (1394) قواعد فقه. مختصر هفتاد و هفت قاعده فقهی حقوقی با تطبیق بر قوانین: دانشگاه امام صادق ع.

پوراسکندری، مهرداد؛ الهامی، رضا: (2024) تعریف فقهی غرر از دیدگاه فقیهان شیعه In فقه و مبانی حقوق اسلامی: DOI: 10.22059/jzfil.2024.372234.669649. (2) 56

توحیدی نژاد، الهام؛ نوزیری، مجید؛ معصومی، جمشید: (2023) بررسی بعد اقتصادی قاعده نفی سبیل In فصلنامه علمی مطالعات فقه اقتصادی، (2) 5 pp. 51-68. DOI: 10.22034/ejs.2023.357971.1282.

ربانی موسویان، سید علی: (2020) مشروعیت رمزارزها از منظر فقه حکومتی و فردی In مجله پژوهش‌های فقه و حقوق اسلامی. 60 (16), pp. 53-76. DOI: 10.22034/ijrj.2020.675498.

زنگنه شهرکی، جعفر؛ پولادین طرقي، حجت؛ ولیدخت محمودی، علیرضا: (1402) بررسی فقهی - حقوقی استخراج رمزارز به عنوان مصداقی از حیزات مباحات (92) 23, pp. 29-51.

سعدی، احمد؛ عظیمی، ادریس: (2021) راهبرد اصلاحات اقتصادی حضرت شعیب(ع) از نگاه قرآن کریم In پژوهش‌های قرآن و حدیث. 54 (1), 150-127. DOI: 10.22059/jqst.2021.318509.669691.

سیدخاموشی، سیدمهدی: (1402) واکاوی جواز شرعی وقف پول. 165-184 (30), pp.

شیرزاد، محمدحسن؛ شیرزاد، محمدحسین: (1394) بازخوانی مفهوم ربا در قرآن کریم بر پایه روش معناشناسی ساخت‌گرا In مطالعات تاریخی قرآن و حدیث (58) 21, pp. 135-164.

طغیانی، مهدی؛ مرادی باصیری، امین: (1397) احکام عمومی کسب و کار مبتنی بر احکام تجارت از دیدگاه اسلام. تهران: نشر طلایی.

علوی و ثوقی، سید یوسف؛ غلامی، هادی: (2023) نگاهی نو به ماهیت فقهی رمزارزها و معاملات آن In پژوهش‌نامه فقه اجتماعی (پژوهش‌نامه میان‌رشته‌ای فقهی/پژوهش‌نامه فقهی). DOI: 10.30497/sj.2023.244296.1238. (2) 11

فائزی، محمد؛ بهرام‌اروند، روح‌الله: (1403) شرط مالیت در معاملات ملکی در متاورس از منظر فقه امامیه In پژوهش‌های فقهی مسائل مستحدثه، (2) 1 pp. 121-140. DOI: 10.22091/rcjl.2024.9895.1032.

فرامرز قراملکی، احد؛ نفیسی، شادی؛ قاسم‌احمد، مریم: (1397) تاریخ‌انگاره «کرم» در فرهنگ عصر نزول In تحقیقات علوم قرآن و حدیث: DOI: 10.22051/tqh.2018.20266.2003. (3) 15

مسعودی نیا، محمد؛ علیزاده، یعقوب: (1400) ابعاد اقتصادی قاعده نفی عسر و حرج در فقه اسلام In فصلنامه علمی مطالعات فقه اقتصادی: DOI: 10.22034/ejs.2021.142955. (3) 3

ولی زاده، محمد واد؛ حسینی، سید امراه: (2023) مشروعیت مالیات بر خانه‌های لوکس از منظر فقه امامیه In پژوهش‌نامه فقه اجتماعی (پژوهش‌نامه میان‌رشته‌ای فقهی/پژوهش‌نامه فقهی). DOI: 10.30497/sj.2023.244779.1272. (2) 11

یشری، سید علی محمد: (2023) پویایی قواعد فقه در توجیه، تصحیح و تکمیل معاملات بانکی In پژوهش‌های فقهی مسائل مستحدثه: DOI: 10.22091/rcjl.2023.9858.1027. (1) 1